

Učiteljski tovariš

Stanovsko politično glasilo J. U. U. — sekcije za dravsko banovino v Ljubljani

Mesečna priloga »Prosveta«

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6/1. Rokopisov ne vračamo. Neprankiranih pism ne sprejemamo. Izhaja vsak teden. Naročnina letno 60 din. za inozemstvo 80 din. Člani sekcije J. U. U. plačajo list s članarino. Oglasi po ceniku in dogovoru, davak posebej. Polt. šek. rač. 11.153. Telefon 4586

Kmečka miselnost in učiteljstvo

Pred kratkim se je obrnil akcijski odbor za postavitev učiteljskega doma na vse slovenske občine za podporo svoje akcije. Svojo hvalevredno nalogo, omogočiti učiteljski študij tudi revnejšim nadarjenim kmečkim fantom, je pa vpeljal s trditvijo, ki naravnost zahteva popravka in pojasnila.

Občinam naslovljena okrožnica začenja namreč s sledečim odstavkom:

»Že dolgo časa opažamo, da slovensko učiteljstvo ne vrši med ljudstvom tiste naloge, ki bi jo moralo. Zlasti kmečki stan, ki je danes še vedno vodilni stan v Sloveniji, se vedno pritožuje, da se mu je učiteljstvo popolnoma odtujilo, da ne razume njegovih težav in da mu radi tega tudi ne pomaga.«

Kljub žalostnemu dejstvu, da se v zadnjih letih rekrutira učiteljski naraščaj v resnici po veliki večini iz nekmečkih stanov, pomenja gornja trditev — milo rečeno — vsaj veliko nepoznanje in omalovaževanje vseh resnično požrtvovalnih naporov slovenskega učiteljstva, da bi smotno in obče koristno organiziralo svoje izvenšolsko delo na podeželju.

Poleg stremljenja, da prilagodi svoje didaktično delo sodobnim socialnim, gospodarskim in teoretskim potrebam, ni vložilo nase učiteljstvo v nobeno drugo panogo svojega kulturnega udejstvovanja toliko smotrnega truda in dobre volje, kakor prav proučevanju kmečkih razmer. Na nobenem drugem delovnem torišču si ni postavilo tako izčrpnega in vse potrebe upoštevajočega delovnega sistema, kakor v pospeševanju kmečkega šolstva, v organizaciji kmečkega gospodarskega in kulturnega življenja ter v postavitvi sodobne delovne metode, ki sloni prav tako na gospodarskih, kakor na psiholoških osnovah slovenskega kmečkega ljudstva.

Zadnje desetletje — to se pravi prav v tisti dobi — ko se je na naših učiteljskih šolah premaknila naraščajna kvota v škodo kmečkega stanu, je organiziralo naše učiteljsko združenje neštevilno tečajev z namenom, poglobljati zlasti novi učiteljski naraščaj v kmečko miselnost, ostriti mu pogled za specifične gospodarske in kulturne potrebe našega kmeta, graditi nove, tem potrebam ustrezajoče delovne metode ter opozarjati z adekvatnimi novimi učnimi in organizacijskimi načrti odločujoče činitelje na novo stvarnost našega podeželja.

Na pre mnogih tečajih je sodelovalo na stotine zlasti mlajšega učiteljstva ter dokazalo s svojimi gmotnimi žrtvami in z neutrudljivim zanimanjem ne samo, da se ni ljudstvu popolnoma odtujilo, marveč da ni v nobenem drugem stanu — in niti celo pri kmetih samih — toliko resničnega najboljše hotenja, pomagati našemu podeželju na vseh toriščih, ki prihajajo tu v poštev.

Ni krivda na naši strani, če to stremljenje pravih prijateljev kmečkega ljudstva ni našlo tistega odziva na mestih, ki bi morala celo iniciativno posegati v pospeševanje takega plemenitega stremljenja ter če ni bilo podprto tako, kakor zahteva to današnje kritično gospodarsko in moralno stanje slovenskega kmeta.

Trdno smo prepričani, da se bodo morali vsi, ki so si postavili pospeševanje kmečke gospodarske in duhovne kulture za svoj smoter, vračati nenehoma na bogato zakladnico novih načrtov in metod, ki jo je zbralo slovensko učiteljstvo v zadnjih desetih letih svojega napora, izvirajočega iz prave kmečke miselnosti in demokratske humanosti.

Zato priporočamo vsem, ki se že in se bodo v bodočnosti pečali z vprašanji asancije slovenske kmečke vasi, da ne omalovažujejo tega dela slovenskega učiteljstva, ampak naj iščejo v korist stvari sami plodnega in lojalnega stika z našo organizacijo samo. Kdor koli bo dobil vpogled v nagromadeno delo v tej smeri, bo klonil glavo v spoštovanju pred tistim stanom, ki je bil v svoji kratki življenjski zgodovini že tolikokrat krivično oklevetan in postavljen za grešnega kozla tam, kjer bi se morali razni ljudomilci kritiki sami potrkati na svoje grešne prsi.

Kako pa je s pritožbami ljudstva proti učiteljstvu, imamo pri organizaciji v številnih primerih, ko so se cele vasi zavzele za preganjenje učitelje najtemeljiteje dokaze za to, kako se hotoma ustvari bajka ter se ponavlja toliko časa, da postane v očeh nepoučenih in zapeljanih zgodovinsko dejstvo. Take vrste zgodovina je danes mnogokje postala oficijelna znanost.

Učiteljska naturalna stanovanja

§ 29. zakona o ljudskih šolah pravi »Poleg upraviteljevega stanovanja mora imeti vsaka šola toliko obveznih stanovanj za učitelje, kolikor ima šola posameznih oddelkov, kakor tudi stanovanje za enega slugo. Brez predpisane števila teh stanovanj se ne more ustanoviti šola, niti nov oddelk. V mestih in trgih se daje namesto naturalnega stanovanja stanarina.«

Drugi odstavek se nanaša izključno na trge in mesta, kjer ni tako težko najti primernega stanovanja kakor na deželi in kjer bi bilo občin težje preskrbeti zadostno število stanovanj spričo velikega števila učiteljskega. Zato je za mesta odmeril zakonodavec stanarino ter prepustil učiteljstvu, da si poišče stanovanje kakršno si hoče in kjer si hoče. V mestih, posebno pa še v trgih sicer tudi primanjkuje stanovanj, vendar jih je še vedno lažje dobiti kakor na vasi. Na deželi je to drugače. Imamo kraje, kjer je lahko dobiti lepa stanovanja, večinoma pa na vasi ni mogoče dobiti primernih stanovanj, včasih jih sploh ni. Prostori so nezdruženi, vlažni, zatohli in največkrat premajhni. Kmečke sobe so nizke, okna majhna in zamrežena, zidovi vlažni, da teče od njih. Kar sem videl kmečkih hiš, četudi so bile od zunaj dokaj lepe, sem le redko katero našel, ki bi bila suha, zračna in sončna. Zakonodavec je upošteval ta dejstva, zato je § 29. izpopolnil s § 173., ki pravi: »Kjer na deželi ni stanovanj za učitelje, je šolska občina dolžna sezidati jih najkasneje v roku šestih let, ko stopi ta zakon v veljavo, v nasprotnem primeru se šola zapre.« S tem členom se je hotelo prisiliti krajevne šolske odbore, da bi sezidali ali dozidali primerna stanovanja, posebno, kjer se je šola razširila. Žalobog se to ni uresničilo. Čeprav je poteklo od veljavnosti zakona 9 let, še vedno šolske občine niso oskrbele stanovanj, niti se niso pobrile, da bi jih zgradili privatniki. Problem še vedno čaka rešitve.

Oglejmo si malo поблиže, kako je s temi »naturalnimi stanovanji«. Vse šole imajo upraviteljska stanovanja ter je glede njih preskrbljeno. Večina šol ima tudi 1 ali več sob oziroma sobic za samsko učiteljstvo. Nikjer na deželi pa ne najdemo stanovanj za poročene učitelje, ki so največji reveži na deželi. Četudi imajo dobro voljo, da bi plačali pretirano stanarino, navadno ne morejo dobiti primernega stanovanja. Kje tudi? Kočarji in manjši posestniki imajo še zase in družino premalo prostora, kmet pa tudi nima več kot 2-3 sob, katere pa itak sam potrebuje. V najskrajnejšem primeru lahko odstopi 1 sobo, stanovanja s pritlikavci pa ni dobiti pri kmetu. Edino trgovce in gostilničarje imata večjo hišo. Tu so včasih na razpolago še do-

kaj dobri prostori. Gostilničar navadno lahko odstopi sobo za tujce, če pa pride slučajno tujec, se mora učitelj umakniti kamor koli. Poročeni učitelji se dostikrat tlačijo v nezdruženi, malih sobah, kjer jim vlaga, smrad in hlapi uničijo še tisto opravo, ki so si jo prigrisnili s muko in pritrgovanjem. Na deželi je zapopadeno v pojmu upraviteljskega stanovanja, če bi imel tudi učitelj stanovanje, bi bil zadovoljen in bi ne izpodrival upravitelja. In le to bi bilo pravilno! Višje organizirane šole bi morale imeti poleg samskih sob tudi po 1 ali več stanovanj za poročene učitelje. Striktno bi se pa moralo paziti, da bi se prestavljalo in nastavljal na mesta, kjer so stanovanja, le poročeno učiteljstvo. To je socialni moment in bi moral igrati prvenstveno vlogo med izvenšolskimi momenti. Še dalje lahko gremo. Imamo nebroj eno- in dvorazrednic, kjer večinoma službuje samsko učiteljstvo, čeprav so na teh šolah lepa naturalna stanovanja. Na taka mesta naj bi se nastavljali predvsem mladi poročeni učitelji, oziroma učiteljski pari.

Toda tudi stanovanja v šolah niso vedno primerna. Kakor sem že omenil, so upraviteljska stanovanja še dovolj velika, s tem pa ni rečeno, da ustrezajo potrebam. Koliko primerov lahko naštejemo v naši ožji domovini, kjer so stanovanja sicer prostorna, a neprimerna: vlažna, zatohla, okna velika in pokvarjena, podi razjedeni od zemeljske vlage, brez kleti in drvarnic, pralnic, zdrave pitne vode, vrtov itd. Koliko mladih življenj je shiralo med stenami šolskih stanovanj, koliko jetičnih in revmatičnih učiteljev umira vsako leto! Ni dovolj, da opravila učitelj naporno delo v razredu, včasih vlažnem, natrpanem, zatohlem, še doma, kjer bi se moral odpočiti, se zastruplja dalje v nezdružljivih prostorih. Občine ocenjujejo za stanovanje vse, kar ima 4 stene, pod, vrata in okenske okvire. Branijo se zidati nova stanovanja, četudi so stara neprimerna, nezdružljiva, tesna, vlažna — ker so pač stanovanja. Ne smemo se čuditi, da sta jetika in revmatizem učiteljski bolezni in da jih foliko umira v cvetu mladosti. Ni naš poklic zavidi in zavajajo nam počitnice — za kulise namreč ne vidi nihče. Nihče ne ve za tihe tragedije, ki se odigravajo med štirimi stenami učiteljskih sob. Skrajni čas je, da se izdajo točni predpisi glede učiteljskih stanovanj. Taki predpisi, ki bi morali vsebovati točna določila glede velikosti in stanja učiteljskih naturalnih stanovanj, bi morali biti sestavljeni na principu: zdrava, svetla, sončna in higienska stanovanja učiteljstvu za naporno in nezdružljivo delo v šoli.

—a—

Posebna anketa

Edino upanje za rešitev Učiteljske samopomoči in ostalih človekoljubnih ustanov

Na javnem shodu dne 15. januarja 1939. v Delavski zbornici v Ljubljani smo spodaj podpisane človekoljubne ustanove ob ogromni navzočnosti svojih članov soglasno sprejele naslednjo

spomenico.

Nujna potreba, izvirajoča iz težkih življenjskih razmer, je v teku let poklicala v življenje celo vrsto ustanov človekoljubnega značaja, ki se bavijo s preskrbo pogrebnih stroškov in stroškov za primer bolezni.

Vse te ustanove so ustanovljali pred vsem socialno šibki sloji, ki so spričo svojega težkega materialnega položaja najtežje občutili smrt in bolezen v družini. V izredno slabem socialnem položaju je iskati tudi vzrok, da so zlasti državni nameščenci vseh mogočih strok in položajev v teku let zgradili visoko število teh ustanov, ki že dolgo vrsto let ne sebično in brez računanja na dobičke vprav v najtežjih prilikah pomagajo lajšati gorje svojim članom in njihovim svojcem.

Tudi razni delavski stanovi so ustanovili mnogo podpornih društev. Številne delavske organizacije izvajajo različne podpore akcije, ki so za delavce še posebno važne in nujno potrebne, saj je vprav življenje delavcev polno najrazličnejših življenjskih težav. Delavci so vedno izpostavljeni, da so preko noči nenadoma v največji nesreči; takrat jih lahko obranijo pred najhujšo katastrofo le podpore na vzajemnosti zgrajenih ustanov. Nešteto krat rešujejo te ustanove številne družine, ki bi brez te pomoči ostale ogrožene in izročene popolni propasti.

Vse te človekoljubne ustanove vršijo delo, ki bi ga morala sicer vršiti država. Privatna iniciativa in dejavnost sta pomagali, ker država ni mogla pomagati. Zato tudi vse te ustrove in njihovi člani upravičeno pričakujejo, da jim bo država nudila vsaj tisto oporo, ki jo zmore brez vsakih materialnih in drugih bremen. Predvsem pa pričakujejo

in prosijo, da država ne donša zakonskih določb in ne izvaja ukrepov, ki bi kakorkoli ovirali razvoj in delovanje teh prepotrebni človekoljubnih naprav.

Pravilnik o ustanovah človekoljubnega značaja, ki se bavijo s preskrbo pogrebnih stroškov in stroškov v primeru bolezni in o fondih za penzijsko zavarovanje, objavljen v »Službenih novinah kraljevine Jugoslavije« dne 6. decembra 1938., št. 280/LXXXIII/662, pa posega tako globoko v organizacijo teh ustanov, da ovira ne samo njihov razvoj in delovanje, marveč jih resno ogroža v njihovem obstoju. Ako bi ostal pravilnik neizprijen in veljavni, potem bo nujno morala pretežna večina naših človekoljubnih ustanov likvidirati. To pa ni in ne more biti namera zakonodavca.

Po vsestranski proučitvi pravilnika in uredbe o nadzorstvu nad zavarovalnimi podjetji (»Službene novine kraljevine Jugoslavije« z dne 1. marca 1937, št. 46/XV/91), na katero se pravilnik opira, ugotavljamo in izjavljamo podpisane ustanove človekoljubnega značaja:

1. V polni zavesti važnosti človekoljubnih ustanov in odgovornosti njihovega dela se ne otežemo nobeni kontroli. Zato pozdravljamo uvedbo nadzorstva države, ki stremi za tem, da zaščiti interese naših članov s tem, da skrbi za varnost naših ustanov. Mnenja pa smo, da sodi nadzorstvo nad našimi ustanovami, ki vrše eminentno človekoljubne naloge, prvenstveno v delokrog g. ministra za socialno politiko in narodno zdravje in prosimo ter predlagamo, da se uredba z dne 1. marca 1937, v tem smislu izpremeni.

Saj je še posebno na dlani, da zlasti delavske človekoljubne ustanove nikakor ne morejo spadati pod nadzor kakšnega drugega ministrstva, ko je za vse delavske zadeve in za vse delavske ustanove že sedaj v vsem pristojno edino ministrstvo za socialno politiko in narodno zdravje. Zato tudi ni nikake utemeljitve, da bi od delavskih ustanov

VSEBINA:

Kmečka miselnost in učiteljstvo.

Učiteljska naturalna stanovanja.

Posebna anketa.

V obrambo resnice in morale.

V spopolnitve listka »Črtice iz zgodovine našega stanu«.

Lepi uspehi tovariša Radovana Gobca.

Ob žalostnem kulturnem dogodku.

1938. leto.

Splošne vesti. — Osebnosti. — Kaj vse pišejo. — Naša gospodarska organizacija. — Učiteljski pravnik. — Učiteljska tiskarna. — Mladinska matica. — Učiteljski pevski zbor. — Šolski radio.

— Stanovska organizacija JUU. — Novosti na knjižnem trgu.

ravno človekoljubne ustanove spadale pod nadzor trgovskega ministrstva. Te ustanove niso nikaka trgovina, nego so le dobrodelne ustanove, ki iz usmiljenja in čuta skupnosti ter stanovske povezanosti pomagajo, kadar je pomoč stanovskemu tovarišu najbolj potrebna.

2. V uredbi o nadzorstvu nad zavarovalnimi podjetji ne najdemo nikake zakonite osnove za določbe, kakor jih vsebuje pravilnik o ustanovah človekoljubnega značaja, ki se bavijo s preskrbo pogrebnih stroškov v primeru bolezni in o fondih za penzijsko zavarovanje.

V § 1., odstavek 2., uredba izrecno izvzema naprave človekoljubnega značaja od zavarovalnih podjetij.

V tem vidimo poudarek posebne važnosti in položaja, ki ga priznava uredba človekoljubnim ustanovam. Za naprave človekoljubnega značaja vsebuje uredba še več drugih določb, nobene pa, ki bi dajala zakonito osnovo za tako globoke posežke v notranjo ureditev in delokrog teh naprav. Uredba predvideva v § 2., odstavek 4., poseben pravilnik, ki pa ima po njenem besedilu samo nalogo določiti, kateri podatki naj se predložijo ministrstvu k prošnji za dovoljenje poslovanja. Poleg nekaterih specialnih pravilnikov — § 3., odst. 2., § 4., odst. 2., § 8., odst. 4., § 9., odst. 4. — ki pa ne zadevajo bistva, marveč zgolj tehnično stran poslovanja teh naprav, predvideva uredba še v prehodnih določbah v § 21., odst. 4., da morajo človekoljubne naprave, ki jih določa odstavek 2. § 1., spraviiti svoje poslovanje v sklad z določbami pravilnikov v roku, ki ga predpiše minister za trgovino in industrijo. Nemogoče je, da bi bili mišljeni pri tem kakih pravilnikov z drugimi in drugačnimi določbami, kot jih navaja in opredeljuje že uredba sama.

Pravilnik g. ministra za trgovino in industrijo z dne 22. novembra 1938., objavljen v »Službenih novinah« dne 6. decembra 1938., pa daleko preokorčuje pooblastilne določbe uredbe in odreja zavarovalnim ustanovam človekoljubnega značaja drugo osnovo delovanja in omejuje obseg njihovega področja. Zato ravno za ta pravilnik v uredbi ne vidimo zakonite osnove.

3. Določbe pravilnika so v direktnem nasprotju s smotri, ki jim služijo naše zavarovalne ustanove človekoljubnega značaja. Zato bi izvajanje pravilnika ne služilo niti interesom ljudstva niti interesom države. Koristi bi imela od njega le na kapitalistični osnovi delujoča zavarovalna podjetja, torej velekapital, pred čigar izkoriščanjem je nujno zaščititi malega človeka. V utemeljitev navajamo:

a) Poslovno področje človekoljubne ustanove odnosno penzijskega fonda more po pravilniku obsegati največ teritorij enega političnega sreza oziroma ene mestne občine.

Sirše poslovno področje more imeti samo tista humana ustanova odnosno penzijski fond, ki posluje z odrejenim krogom oseb v medsebojnih bližjih osebnih ali službenih ali stanovskih zvezah (čl. 11.).

S to določbo ovira pravilnik ustanovam človekoljubnega značaja uspešno vršitev socialnega dela. Zaradi te določbe bi se morale številne ustanove takoj reorganizirati, s čimer bi število njihovih članov padlo. Zaradi ostrih in neizvedljivih zahtev v pravilniku bi tisoči in tisoči izgubili v novih ustanovah svoje prejšnje člane pravice in z njimi vse prispevke, ki so jih že leta in leta plačevali. To bi nanje in na javnost ne delovalo nič manj strahotno, kot je pred nekaj leti deloval polom Feniksa v Ljubljani. Omejitvi delokroga bo sledilo, da se članstvo teh ustanov tudi v bodoče nikdar ne bo moglo dvigniti na tako višino, da bi mogla podpirati, ki bi jo izplačala ustanova, pomeniti uspešno pomoč. Za take majhne ustanove bo sam po sebi padel interes, zaradi česar bodo nujno morale likvidirati.

b) Pravilnik se ne zadovoljuje samo z omejevanjem poslovnega področja, kar že samo po sebi znižuje višino podpore, marveč omejuje v čl. 12. tudi samo višino podpore. Tako pogrebna ne sme znašati nad

din 5000,—, pomoč v primerih bolezni pri bolezenskem zavarovanju ne nad din 50,— dnevno, pri penzijskem zavarovanju pa mesečna penzija ne nad din 1500,—.

S to omejitvijo je vzeta možnost uspešnega podpiranja tudi tistim ustanovam, ki se lahko v bodoče obdržijo širše delovno področje, t. j. predvsem nameščenim ustanovam človekoljubnega značaja. Jasno je, da mora pri tako nizkih podporninah, zlasti velja to za pogrebne, ki bi v bodoče ne krile ničesar drugega kot golo pogrebno stroške, pasti interes članstva. Posledice bodo izstopi v masah, ki jim bo mogla slediti samo likvidacija teh ustanov.

c) Večina teh ustanov je poslovala doslej po sistemu naknadnega plačevanja članskih prispevkov. Ta sistem se je tudi pri ustanovah, ki poslujejo že desetletja, odlično obnesel. Njegova prednost pred sistemom, ki sloni na načelih zavarovalne tehnike, se je pokazala zlasti v tem, da je silno gibljiv in prilagodljiv življenjskim prilikam. Višina podpornine se lahko zato vsako leto s sklepi obnih zborov prilagodi stanju cen, zaradi česar so bili člani teh ustanov tudi v preteklosti obvarovani škode, ki se je niso mogle izogniti osebe, zavarovane po načelih zavarovalne tehnike pri zavarovalnicah na kapitalistični osnovi.

Pravilnik omogoča v bodoče sistem naknadnega plačevanja članskih prispevkov le tistim ustanovam za oskrbo pogrebne, katerih poslovanje področje ne presega teritorija enega sreza oziroma ene mestne občine in ki imajo pod 500 članov in ne izplačujejo nad din 2000,— pogrebne. Vse ostale ustanove in penzijski fond mora prejemati od članov naprej določene prispevke po načelih zavarovalne tehnike. Poleg tega si morajo najkasneje v teku 4 let osnovati potrebne matematične rezerve (čl. 7. in čl. 16.).

Dosedanji prispevki članov, plačevani po sistemu naknadnega kritja, so bili določeni za mnogo višje podpornine, kot pa bi jih smele z ozirom na določbe pravilnika naše ustanove plačevati v bodoče. Zaradi tega so zlasti tisti člani, ki so že več desetletij včlanjeni v naših ustanovah, vplačali že razmeroma visoko vsoto. Če znižanje podpornine na maksimalno vsoto din 5000,—, ki je v mnogih primerih nižja od že vplačanih prispevkov, mora tem članom nujno vzeti interes na nadaljnjem zavarovanju. Če pa naj bi se od teh članov zahtevala še ustvaritev matematične rezerve, ki mora biti ustvarjena že v kratkem roku 4 let, je jasno, da ne bomo mogli obdržati v svojih ustanovah nobenega člana več.

č) Življenjske prilike so dobile svoj odraz tudi v naših zavarovalnih ustanovah človekoljubnega značaja. Njihovo poslovanje se je v teku let ponekod zato močno skomplciralo. Nekatere ustanove ne vrše več samo svojega prvotnega smotra, izplačevanja posmrtnin, marveč so svoj socialni delokrog močno razširile. Tako obstojajo v okrilju nekaterih naših ustanov tudi posebni podporni fond. Ustanovilo jih je članstvo s prostovoljnimi posebnimi prispevki. Iz podpornih fondov dajejo te ustanove brezobrestna posojila članom, ki pridejo zaradi bolezni ali smrti v družini v težek položaj. Poleg tega obstojajo pri nekaterih naših ustanovah tudi starostni podporni fond, iz katerih obresti se plačujejo prispevki za najstarejše člane, ki so tako oproščeni vsakega plačevanja.

Čl. 15. pravilnika pa določa, da ni dovoljeno dajati članom nikakih popustov od prispevkov in drugih plačil, utrjenih v poslovni osnovi.

Tudi v tej določbi pravilnika je z ozirom na obliko, v kateri obstojajo in delujejo naše ustanove, ovira, da bi se mogle te ustanove brez škode in nevarnosti za obstoj prilagoditi določbam pravilnika. Humane ustanove so prevzele za drzavo veliko gmotnih dolžnosti. Le iz vzroka, da se razbremeni država in ven-

darle pomaga nameščencu ali delavcu, so se ustanovile razne samopomoči. Popolna apatija na področju samopomočnega socialnega dela (zdravstveni domovi, počitniški domovi, podpore v bolezni itd.) bi pa nastala pri itak osiromašenih državnih in privatnih nameščenih, raznih upokojenih in delavstvu, če se bo utrdila vera, da se slednji z uradnimi odredbami vse podere, kar so si ti sami in s svojimi prisluženimi ter prihranjenimi sredstvi zgradili.

d) Pravilnik o ustanovah človekoljubnega značaja ne dela nobene razlike med praviimi človekoljubnimi ustanovami, ki vrše svoje delo res iz pravega človekoljubja, ter med tistimi ustanovami, ki so samo po imenu človekoljubne. V zadnjih letih so se v precejšnjem številu pojavile in po onesrečenju svojih članov večinoma zopet izginile nekatere ustanove za neomejen in po ničemer med seboj povezan krog oseb. Pri teh ustanovah največkrat niti ni obstojal resničen namen članom pomagati, temveč predvsem namen koristiti ustanoviteljem. Takih ustanov mi ne zagovarjamo, vendar se zaradi teh ne sme ogroziti in ovirati naše prepotrebno človekoljubno delo.

Naše ustanove vrše nad vse važno socialno delo. Naglašamo, da so predvsem različne delavske in nameščenske ustanove še prav posebno mnogo koristile splošnosti in reševale svoje člane pred največjo bedo in najtežjimi posledicami v času velike brezposelnosti, ki v znatni meri traja še danes. Ves čas velike gospodarske depresije so bili milijoni in milijoni izdani na podporah brez kakršnega koli kapitalnega kritja, marveč izključno na temelju vzajemnosti, ki je delala čudeže. Obstojajo organizacije, ki delujejo brez vsakega matematičnega rezervnega kritja že preko pol stoletja. Te so v tem času izdale narvost bajne vsote za svoje potrebne člane. Vsega tega dela ne smemo upropasti! Temu važnemu delu je potrebno pomagati, da se še bolj razvije in okrepi. Zlasti pa je za vsako ceno preprečiti, da bi upravne odredbe ovirale delovanje teh ustanov ali da bi zaradi takih odredb ustanove celo propadle. Kaj naj se v takem primeru zgodi s številnimi starci, z vdovami, sirotami in z onemoglimi, ki jih te ustanove že danes vzdržujejo? Vse te ustanove pa so danes zaradi pravilnika ministrstva za trgovino in industrijo ogrožane v svojem obstoju. Da se rešijo propasti, je nujno potrebno določbe tega pravilnika izpremeniti tako, da bo tudi v bodoče zajamčeno tem ustanovam nemoteno socialno delo.

V to svrhu pa je potrebno, da skliče ministrstvo za trgovino in industrijo

posebno anketo,

ki bo pretresala vsa ta vprašanja, in v kateri bo poleg organov ministrstva delovalo tudi zadostno število zastopnikov naših ustanov človekoljubnega značaja.

Prosimo in predlagamo,

da blagovoli ministrstvo za trgovino in industrijo sklicati tako anketo in vanjo povabiti zastopnike človekoljubnih ustanov, zlasti podpisane.

V Ljubljani dne 15. januarja 1939.

Zadruga Učiteljska samopomoč v Ljubljani; Profesorska samopomoč v Mariboru; Društvo sodnikov — sekcija Ljubljana; Dobrota — podporno društvo poštarjev v Ljubljani; Galska zajednica v Ljubljani; Dobrodelno društvo grafičnega delavstva v Ljubljani; Pod-

porna zadruga državnih policijskih nameščenec v Ljubljani; Banovinsko društvo državnih upokojenec v Ljubljani; Novinarsko združenje — sekcija Ljubljana; Pogrebno in podporno društvo državnih uslužbencev v Ljubljani; Društvo upokojenega učiteljstva v Ljubljani; Zadruga Samopomoč učiteljskih otrok v Ljubljani; Pogrebno društvo Marijine bratovščine v Ljubljani; Podporno in bolniško društvo državnih in banovinskih uslužbencev v Ljubljani; Pokojninski sklad za zdravniške vdove in sirote v Ljubljani; Pogrebni sklad finančnih in drugih državnih nameščenec in upokojenec v Ljubljani; Pogrebno društvo

bratovščine sv. Jožefa v Ljubljani; Obrtniška samopomoč v Ljubljani; Trgovska samopomoč v Ljubljani; Trgovska samopomoč v Mariboru; Nabavljalna in kreditna zadruga v Kranju; Združenje grafičnih faktorjev — podružnica Ljubljana; Podporno društvo železniških uslužbencev in upokojenec v Ljubljani; Stokovno in podporno društvo privatnih nameščenec v Ljubljani; Obsmrtno društvo Vič-Glince; Združenje železniških činovnikov v Ljubljani; Podporno društvo železniških delavcev in uslužbencev v Mariboru; Vzajemnost železniških uslužbencev v Mariboru; Glavni savez privrednih zadruga, Zagreb.

V obrambo resnice in morale

V zadnji številki »Učiteljskega tovariša« smo priobčili poslan dopis »Zveze akademsko izobraženih žen, sekcije Ljubljana«, ki je bil poslan v objavo vsem dnevnikom in tednikom v Sloveniji kot protest na neverjetno surovo in osebno žaljivo »kritiko«, ki jo je prinesel »Slovenski delavec« — glasilo Jugorasa v Sloveniji — o knjigi naše tovarišice Angele Vodetove »Spol in usoda«.

»Zveza akademsko izobraženih žen« je čutila dolžno, da dvigne svoj glas proti posurovelosti, ki čedalje grozotnejše poplavlja sodobni svet ter se kaže že na vseh javnih in zasebnih področjih našega življenja.

Navedeni izpad »Slovenskega delavca« presega pa vse, kar je kdaj v Sloveniji upalo na dan iz skritih kloak človeškega sovraštva in pokvarjenosti. Sami ob sebi se razume, da niso prinesli te upravičene obsodbe vsi tisti, ki stoje blizu miselnosti podivjanega sramotilca.

Nasprotno: namesto ogorčene zavrnitve na naslov »Slovenskega delavca« in njegovega urednika je dobila teden pozneje »Zveza akademsko izobraženih žen« avtoritaren ukor, ker niso branile ženske časti in dostojanstva.

V spopolnitev listka „Črtice iz zgodovine našega stanu“

Razveselil me je listek »Črtice iz zgodovine, ki ga je v zadnjih treh številkah »Učiteljskega tovariša« priobčil Miloš Verk. Vselej sem zadovoljen, kadar vidim resno stremeljenje pisanja naše šolske zgodovine. In to izpričujejo omenjeni listki. Ali predzadnji njegov listek potrebuje spopolnitev. In to odstavke: Monopol učnih knjig ali kaj.

Tu ne gre namreč za nikak monopol šolskih knjig, ampak za odlok graškega gubernija, ki se nanaša na odpravo šolskih knjig, tiskanih v danjčici.

Kot na Kranjskem zaradi metelčice, tako so imeli abecedno vojno po časopisih tudi na Štajerskem zaradi danjčice. Ta abecedna vojna se je začela v graškem nemškem listu: »Der Aufmerksame«, dne 3. aprila 1827, s pohvalo danjčice in končal 24. aprila 1832. V njej se proti tiskanim ugovorom Metelkovim, Potočnikom in Murkovim ni branil Danjko sam, ampak prepuščal besedo Kvasu, profesorju slovenščine na graškem vseučilišču — in še nekemu neimenovanemu učitelju. Pač je pa posegel v aktivni boj pri cerkvenih in posvetnih oblastih o usodi danjčice v šoli. Ta boj se je začel z odlokom štajerskega graškega gubernija z dne 11. sept. 1827. (Odlok je odredil, naj sekovski in lavantinski ordinarij preskrbita slov. prevod Marchnerjeve začetnice za šole na kmetih. Ob priliki prevoda te knjige se je Kvas zavzemal za danjčico z več vlogami — kot Danjkov sotrudnik. Izšla

je l. 1831. Boj za uvedbo njegovih knjig v šole je začel postajati zanj opasen že spomladi 1832. po objavi in sprejemu Murkovih del (slovnice in besednika), ter se končal z definitivnim njegovim porazom v drugi polovici l. 1838., ko je 18. avgusta istega leta štajerski gubernij naznanil sekovskemu ordinariatu odlok študijske dvorne komisije, naj se v danjčici za šole nič več ne tiska.

Murko je namreč kot graški dijak izdal: Theoretisch-praktische slovenische Sprachlehre, Grätz 1832, še istega leta, vendar z letnico naslednjega leta: Sloveniki - Nemlhi in Nemlho - Slovenki rožni belednik — V Gradzi 1833. Obe knjigi je izdal v bohoričici, kar je v skladu z njegovo težnjo, da bi s svojim delom družil, ne pa razdvajal (kakor Danjko in Metelko), ker je namreč bohoričica bila edina od vseh takratnih slov. črkopisov uvedena po vseh slov. pokrajinah in povsod priznana. Zgodovinski pomen in nesporna zaslug Murkovih slovniških del je v tem, da je s svojim kompromisnim stališčem znatno pospešil izoblikovanje enotne knjižne slovenščine, vzporedno s tem pa na novo združil Slovence tudi pravopisno, ko je z odločitvijo za bohoričico regionalne črkopise zavrgel. S tem dejanjem je definitivno priključil »Mali Štajer« jezikovnemu območju osrednjega slovenstva, kar je nedvomno eden izmed vzrokov, da je ilirizem na Štajerskem ostal brez pravih uspehov. Za tema dvema knjigama je

neprecenljiv kapital ravno v tiste oddaje, ki so namenjene mladini vse do izvensolske dobe, ko pridejo pod druge vplive drugačnih oddaj. Vem za napore naših odgovornih činitelev, da bi tu ustvarili nekaj, na kar bi mogli biti tudi izven mej ponosni, nekaj, kar bi se zares lahko kosalo, pa se ne more niti od daleč ne.

In dalje. Dotacije za predavanja so prenizke. Za dobre podaje je treba študija, pripravi in skrbnega dela, ki ga pa zmorejo le zgolj idealisti in pa tisti, ki delajo v zavesti, da bo njih delo vsaj zadovoljivo honorirano. Toda tudi idealisti so vedno bolj redki, sčasoma tudi ti omajajo in kaj potem?

Kakor hitro pa bi bili izpolnjeni omenjeni dve nalogi: da bi imele vse šole svoje aparate in potrebne zvočnike, in pa odbor primerne zneske za honorarje, potem bi sicer ne teklo vse kakor po maslu, toda šli bi nezadržno naprej in bi prišlo na vrsto vse, o čemer zdaj sanjam.

Izvrstna je ideja tovariša Kunsta glede fiksiranja raznih oddaj na gramofonsko ploščo, je tudi takoj izvršljiva. Morda bi za enkrat zadostovalo, če bi se zadovoljili s ploščami, na katerih bi imeli živo besedo naših najmarkantnejših osebnosti kulturnega, gospodarskega in političnega življenja. Sploh pa je bila to naša kulturna dolžnost že davno. Koliko naših mož je odšlo, ne da bi nam zapustili živo besedo! Danes, jutri bo utihnil ta in oni. Zakaj prav tu čakamo, kjer ni prav nobene ovire? Imamo dovolj sredstev, da fiksiramo razne nepomembne polke in slagerje, morda bi se pa le našel kak ostanek v blagajni, da bi posneli izpoved našega literata, umetnika, živo besedo, čar neposrednosti. Tisti, ki so imeli besedo in odločevali okrog teh vprašanj (če so se jih sploh domislili!), so grešili! Kaj je torej njihova dolžnost že takoj danes?... Matice takih plošč bodo morale napolniti va-

ren tresor naše kulturne zakladnice, kopije pa se bodo predvajale v šolskem radiu, a ne samo tu, temveč povsod, kjer naj nas spodbuja, navdušuje in združuje beseda naših velikanih. Sledile jim bodo oddaje, ki so bile pripravljene z veliko skrbjo, reportaže in, kajpak tudi, serija plošč pokrajinskih oddaj, če bodo zaslužile mesto v zakladnici. Na to zapuščino je mislil tovariš Kunst, lepše si ne moremo želeči, kajti v njej bo tudi dokaz naše zrelosti.

Zaključujem z željo tov. Kunsta, da se trudimo, da bi šole, na katerih služujemo, čimprej dobile radijske aparate, toda kakor sem uvodoma pokazal, s stvarno in takojšno pomočjo oblasti, ker drugače ne bo šlo. Tudi nesebičnemu delu učiteljstva so postavljene meje, preko katerih ne zmore, saj je vpreženo vsepovsod. Šele če bomo čutili pod roko oporo od tistih, ki so najbolj poklicani in odgovorni, bomo stopali do nadaljnjih nalog, in šele takrat bo šolski radio s ponosom začeljenal nova, plodna poslovna leta. Zdaj pa lahko rečemo samo to, da: ponosni, da, ponosni na tisto, kar smo zmogli sami, toda zadovoljni, ne! Hvaležni smo tistim, ki so nam od svojega malega kosca odstopili grizljaj za naše oddaje. Čakamo pa oboji na tisti vedni »več!«, ki po vsej pravici pripada narodu, za katerega je konec koncev vendar radio namenjen. Občine, banovina, država morajo priskočiti z izdatnimi sredstvi in odloki, tehniki naj nam pa postavijo na trg cenen aparat za sprejem naše postaje po vzorec naših sosedov.

Adamič Netko.

Današnja naloga šolskega radia

Z mešanimi občutki sem prečital vzpodbudni članek tov. Vilima Kunsta v 24. številki »Učit. tovariša« z dne 19. jan. t. l. Dotaknil se je kopice problemov, ki si iz preteklosti preko sedanosti posegajo v roko ter nam v izredno optimistični besedi predložijo težave, uspehe in neuspehe in bodoče naloge našega šolskega radia, da bi v kar največji meri vršil svojo nalogo. Med vrstami je tistemu, ki se je pogledal, bežno nakazal težave, s katerimi se mora naš šolski radio boriti za svoj upravičen prostor pod soncem slovenske kulture, toda ne da bi jim utegnil posvetiti kritične presoje, je v vznemirjeni besedi razvil kopico načrtov za bodočnost, ki so celo za druge države, ki posvečajo izredno moralno in gmotno podporo tem ustanovam, višek tega, kar se trenutno sploh da doseči. Reportaže izven studia, v tovarnah, delavnicah in celo pod vodno gladino ter njih gramofonsko fiksiranje, — kje smo še! Ostanimo za sedaj rajši na realnih tleh našega radia in priznajmo si, da smo v tem oziru prava pastorka. Prav ima tovariš — manjka denarja, toda menim in prepričan sem, da nam manjka tudi resničnega duha, ki bi prešinil nas vse in izstavljal radijskim oddajam izkaznico nenadomestljivosti kot nujnemu sestavnemu delu izobrazbe šolske mladine.

Naj ponovim še jaz tisto že tolikokrat sročeno vprašanje: koliko naših šol ima svoje radijske aparate, ki se redno uporabljajo? Dobil bom za odgovor: prav malo. Torej kratko: naše šole nimajo svojih sprejemnih aparatov in tu je za nas ledina, katero moramo zorati. S to ugotovitvijo nimam namena

zmaličiti tiste redke šole, ki aparate — o, srečnejši! — imajo. Blagurjemo jih in ne bi bilo napak, če bi jih odbor šolskega radia naprosil, naj nam v našem podlistku na kratko opišejo, kako so prišli do njih. Bilo bi zelo poučno. Na naši šoli sem v času najhujše krize sprožil vprašanje nabave aparata. Navdušil sem z vso zgornostjo učence, da bi prispevali po mesečnih 25 par v ta fond. Ker je na šoli nad 500 učencev, bi morda v nekaj letih svoj cilj dosegli. Pa ni šlo. Ko se je prvo navdušenje — ta posebna lastnost Slovencev! — poleglo, sem preštel kupček in našel menda 33 dinarjev, ki se nahajajo v poštni hranilnici in čakajo posnemovalcev. Ni šlo in ne bo šlo! Posamezni agilni tovariši bi morda z igrami in prireditvami po neizmernem trudu pršli do cilja. Vendar pa je to le malo več kot nič, saj dva trije uspehi pri številu nad 800 ljudskih šol pri nas za splošnost nič ne pomenijo. Preostaja edino oblast, ki naj bi ukazala, da se vnese v proračune potrebna vsota za nabavo radijskega aparata. Dokler ne bomo in ne bodo prisiljeni, ne bo nič. Zaostali smo za naprednimi državami, ki na vse mogoče načine podpirajo razvoj šolskega radia, zato nam je tu potrebna hitrica. Triletko, recimo, to je skrajna meja, ko bi morala sleherna šola imeti svoj sprejemni aparat, poleg tega pa še večje zvočnike v posameznih razredih. Skrajno zapuščenca šola bi morala imeti zvezo s svojim duhovnim središčem, ki bi izžareval sodobna stremeljenja in vso dinamiko časa ter na ta način povezal rahlo našo zavest skupnosti. Ogromen je pomen radia za stvarno in državljansko vzgojo. Naši sosedje nalagajo